

Նոր ժամանակի կրթություն» ՀԿ

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ
ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ ԴԱՍԸԹՆԱՑ

ԱՎԱՐՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Հետազոտության թեման՝ Սովորողների մեջ արժեքային համակարգի
ձևավորումը առարկայի դասավանդման ընթացքում

Առարկան՝ հայոց լեզու

Հետազոտող ուսուցիչ՝ Գրիգորյան Գայանե Ռաֆիկի

Ուսումնական հաստատություն՝ № 195 ավագ դպրոց

Երևան 2022

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ	3
1. Ի՞նչ է ԱՐԺԵՔԱՅԻՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԸ ԵՎ ՈՐՈ՞ՆՔ ԵՆ ԴՐԱ ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ՆԱԽԱԴՐՅԱԼՆԵՐԸ	5
Արժեքային համակարգի սահմանումը, էությունն ու նշանակությունը	5
2. ՍՈՎՈՐՈՂՆԵՐԻ ՄԵՋ ԱՐԺԵՔԱՅԻՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ՈՒՂԻՆԵՐԸ	9
2.1 Սովորողների մեջ արժեքային համակարգի ձևավորման մեթոդները, դրանց կիրառման առանձնահատկությունները	9
2.2 Սովորողների մոտ արժեհամակարգի ձևավորման առանձնահատկությունները հայոց լեզվի և գրականության դասաժամերին	13
ԵԶՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ.....	15
ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ.....	17

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Սույն հետազոտական աշխատանքը նվիրված է սովորողների մեջ արժեքային համակարգի ձևավորման հիմնական առանձնահատկությունների բացահայտմանը, որոնք առավելապես դիտարկելու ենք հայոց լեզվի դասավանդման համատեքստում:

Թեմայի արդիականությունը. Կրթության դերն ու նշանակությունը կայանում է ոչ միայն աշակերտներին գիտելիքներ փոխանցելու, այլև այնպիսի արժեքներ սերմանելու մեջ, որոնք հետագայում կապահովեն կայուն և բարձր արժեքների ունեցող անհատների առկայություն:

Իրականում կարող է թվալ, որ կրթության տրամադրումն արդեն իսկ, ինչ-որ չափով ենթադրում է արժեքային համակարգի ձևավորում, սակայն գտնում ենք, որ այս հարցում ամեն բան այնքան էլ պարզ չէ, որքան կարելի է պատկերացնել, ուստի այս ոլորտում անելիքները շատ են և անհրաժեշտ:

Այո՛, դպրոցում աշակերտները ստանում են տարբեր գիտելիքներ մի շարք առարկաներից, սովորում են գրել և կարդալ, հաշվարկներ կատարել, հասկանալ բնական մի շարք երևույթների պատճառն ու ծագումը և այլն: Սակայն այս գիտելիքների, տեղեկատվության տրամադրման հոսքում կարող է երկրորդ պլան մղվել աշակերտներին համապատասխան արժեքներով դաստիարակելու կարևորագույն խնդիրը, ուստի նման հարցի դիտարկումն իրենից մեծ կարևորություն է ներկայացնում:

Գտնում ենք, որ եթե տեսական գրականության շրջանակներում առկա են մի շարք մոտեցումներ ուսուցման մեթոդների, դրանց առավելությունների, ինչպես նաև կիրառման առանձնահատկությունների վերաբերյալ, ապա նույնը չենք կարող ասել աշակերտների մեջ արժեքային համակարգի ձևավորման վերաբերյալ: Ընդ որում, խնդիրը կայանում է ոչ այնքան այդ թեմայի վերաբերյալ համապատասխան գրականության բացակայությանը, որքան այդ գաղափարների իրագործմանը և այդ ուղղությամբ համապատասխան քայլերի ձեռնարկմանը:

Մեր դիտարկմամբ, թե՛ սուբյեկտիվ, թե՛ օբյեկտիվ պատճառներով ուսուցման գործընթացը կենտրոնանում է գլխավորապես նախատեսված նյութը աշակերտներին հավուր պատշաճի մատուցելու վրա, ինչի արդյունքում մի շարք դեպքերում արժեքային համակարգի ձևավորումը մղվում է երկրորդ պլան:

Վերոնշյալ հիմնախնդիրների առկայությամբ էլ պայմանավորված է սույն թեմայի արդիականությունը, քանի որ սովորողների մեջ համապատասխան արժեքների ձևավորման վերաբերյալ արդյունավետ մեթոդների մշակումն իրենից մեծ կարևորություն է ներկայացնում ոչ միայն կրթության որակի բարելավման, այլև բարձր արժեքներ ունեցող անհատների միջոցով քաղաքացիական հասարակության ձևավորման հարցում:

Ուսումնասիրության նպատակը և խնդիրները. Սույն ուսումնասիրության իրականացմամբ մենք նպատակ ենք հետապնդում ներկայացնել սովորողների մեջ արեժքային համակարգի ձևավորման հիմնական մեթոդներն ու դրանց առանձնահատկությունները կոնկրետ առարկայի դասավանդման շրջանակներում:

Վերոնշյալ նպատակի իրագործման համար մեր առջև դրվել և լուծվել են հետևյալ խնդիրները.

- ✓ Բացահայտել արժեքային համակարգի ձևավորման հիմնական նախադրյալներն ու պայմանները,
- ✓ Ուսումնասիրել սովորողների մեջ արժեքային համակարգի ձևավորման մեթոդներն ու դրանց կիրառման առանձնահատկությունները,
- ✓ Վերլուծել սովորողների մեջ արժեքային համակարգի ձևավորման մեթոդների կիրառման առանձնահատկությունները կոնկրետ դասընթացի շրջանակներում:

1. Ի՞ՆՉ Է ԱՐԺԵՔԱՅԻՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԸ ԵՎ ՈՐՈ՞ՆՔ ԵՆ ԴՐԱ ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ՆԱԽԱԴՐՅԱԼՆԵՐԸ

Արժեքային համակարգի սահմանումը, էությունն ու նշանակությունը

«Արժեք» բառն առաջ է եկել ֆրանսերեն «valoir» բառից, որը նշանակում է արժանի լինել¹: Արժեքն ինչ-որ բանի կարևորությունը, նշանակությունը և օգտակարությունն է: Արժեքային համակարգը կատարում է ամենօրյա կողմնորոշման դեր մարդու առարկայական և սոցիալական գործունեության մեջ:

«Արժեքները համարվում են մարդու գործունեության ու վարքի կողմնորոշիչ այն դեպքում, երբ նրա մեջ ձևավորված են արժեքային գիտակցությունը, արժեքային հարաբերությունները, դիրքորոշումները: Արժեքային կողմնորոշումը անձի գործունեության և վարքի մեջ որոշակի ուղղվածությունն է դեպի այս կամ այն արժեքը, իսկ յուրաքանչյուր առանձին իրավիճակում անձը ղեկավարվում է արժեքային գիտակցությամբ և արժեքային հարաբերությամբ²»:

Գտնում ենք, որ արժեքների ձևավորման, արժեհամակարգի հստակեցման ամբողջ գործընթացը դիտվում է անձի կայացման և սոցիալականացման գործընթացների հետ միասին և կազմում նրա անբաժանելի մասը՝ պայմանավորելով անձի վարքը:

Արժեքը երեւոյթ է մեր կյանքում, որի դիմաց մենք գին ենք վճարել: Վճարի «արժույթը» կարող է տարբեր լինել՝ տվյալտանքներ, հույզեր, այլ արժեքների զոհաբերություն, հարազատների, հայրենակիցների կամ նախնիների կորուստ, կորցրած հող, հայրենիք եւ այլն: Արժեքը հնարավոր չէ ստանալ հեշտությամբ, այն պետք է վերապրել, անցկացնել քո միջով, զգալ ու գիտակցել: Այդ ամենի դիմաց մենք ստանում ենք իմաստներ, քանի որ արժեքներն են իմաստավորում կյանքը: Առանց

¹ Лавриненко В. Философия, Учебник, М., 2004, էջ 401:

² Անաստասյան Բ. Հ., Ազգային ավանդույթների, սովորույթների դերը երեխաների ընտանեկան դաստիարակության գործում, «Ընտանիք և ազգային հոգեբանություն», նյութերի ժողովածու, Եր., 1991, էջ 38:

արժեքների կյանքը դատարկ է: Հեշտ, առանց կորուստների եւ հաղթահարումների ապրելը երբեք չի երջանկացնում հենց այն պատճառով, որ չի բերում արժեքների ձեւավորման:

Արժեքների մեծ մասը սնվում է էթիկական նորմերից, ձեւավորվում է դրանց շնորհիվ: Էթիկական նորմերը անհրաժեշտ են մարդկանց համակեցությունը ապահովելու համար՝ դրանք պարտադրում են հրաժարվել ցանկալիից հանուն ընդհանուր շահի: Դրանք տարբեր են ոչ միայն տարբեր հասարակություններում, այլև անգամ հասարակության տարբեր շրջանակներում, նույն երկրի տարբեր տարածքներում:

Նորմերը տարբեր են քաղաքում եւ գյուղում: Էթիկական նորմերը մեզ թելադրում են վարքագիծ, եւ որքան դրանք ավելի պահանջկոտ են, այնքան ավելի լուրջ արժեհամակարգ է պետք ձեւավորել, որպեսզի մարդը բնականորեն դրանց համապատասխանի: Չարգացած մշակույթները ունեն զարգացած էթիկական նորմեր: Երբ դրանք քայքայվում են, պահանջները նվազում են, առաջանում են արժեհամակարգային խնդիրներ: Ահա թե ինչու առաջին հայացքից անվտանգ թվացող տարատեսակ «ազատությունները» իրենց հետ մեծ վտանգներ են բերում: Հիմա անդրադառնանք բարոյականությանը: Եթե էթիկական նորմերը ծառի արմատներն են, իսկ արժեքները՝ բույնը, ապա բարոյականությունը դրա սաղարթն է: Բարոյական է այն ամենը, ինչը նպաստում է արժեքների պահպանմանը եւ չի հակասում դրանց: Անբարոյական է ամենը, ինչը դեմ է արժեքներին եւ բերում է դրանց քայքայման: Օրինակ, ցանկացած հասարակության մեջ անբարոյական է դավաճանությունը միայն այն պատճառով, որ այն արժեզրկում է խոստումը: Եթե խոստումն արժեք չլինի, մարդկանց համակեցությունը կվերածվի մղձավանջի, քանի որ կվերանա փոխադարձ վստահությունը: Հենց դրանով է վտանգավոր, օրինակ, կոռուպցիան, քանի որ այն դավաճանություն է հանրությանը տված խոստմանը:

Երբ փլուզվում են արժեքները, խախտվում է համակեցությունը եւ տարածվում անբարոյականությունը: Մարդիկ դժբախտանում են, տնտեսությունն անկում է ապրում, հանցագործությունները դառնում են համատարած, կյանքը կորցնում է

իմաստի զգալի մասը, մարդիկ սկսում են հեշտությամբ իրար կոտորել: **Հենց այս պատճառով է, որ կրթության հենքը եւ գլխավոր իմաստը պետք է դառնա արժեհամակարգի ձևավորումը:** Դպրոցը պետք է լինի օրինակելի տարածք, ուր հաստատուն են էթիկական նորմեր, ուր աշակերտները սովորում են դրանց համապատասխանել: Հաճախ դպրոցը ստիպված է պայքարել հանրության մեջ տարածված արատների դեմ եւ այդ պայքարում պարտավոր է հաղթել: Դպրոցում կյանքը չի կարող հեշտ լինել երեխայի համար՝ նա պետք է զգա նցավ, նուրախություն, ունենա թե դժվարություններ, թե հաղթանակներ: Դպրոցում աշակերտը պետք է ընկալի համակեցության նորմերի իմաստը եւ ընդունի դրանք: Այդ ամենի պտուղը կլինեն իրական արժեքները, այլ ոչ թե թելադրված, անգիր արած, բայց աշակերտի համար ոչինչ չնշանակող ճշմարտությունները: Եթե մենք կարողանանք կառուցել դպրոցներ, որոնք կձևավորեն արժեքներ աճող սերնդի համար, կունենանք աշխարհի ամենալավ եւ ամենաիմաստալից կրթական համակարգը³:

«Արժեհամակարգ» հասկացությունը մանկավարժական գիտության մեջ ըմբռնվում է բավական լայն շառավիղով: Առավել ընդունված է այն ընկալումը, որ արժեհամակարգը մարդու բարոյական, գեղագիտական, հոգևոր, իմացական, մշակութային և էթնիկական արժեքների համախումբն է, որն անհրաժեշտ է անձի ներդաշնակ, բազմակողմանի ձևավորման և զարգացման համար: Արժեքների թվարկված համախմբերից որևէ մեկին գերապատվություն տալը կնշանակեր ոչ մանկավարժական մոտեցում խնդրին. Արժեհամակարգը լիակատար է և համեմատաբար ավարտուն բոլոր ներառված համախմբերի ներդաշնակ փոխլրացման պայմաններում: Ահա թե ինչու «արժեհամակարգ» հասկացությունը նաև զուրկ է խիստ որոշակի ստուգությունից: Արժեհամակարգի ձևավորման և նրա հարաբերական կայունության ապահովման համար հանրակրթության բնագավառում կարևոր և անփոխարինելի նշանակություն ունեն բոլոր ուսումնական առարկաները, որոնք թվում, այնուամենայնիվ, արժեքների

³ Ա. Փախչանյան, Դպրոցը, արժեքները և տարատեսակ «ազատությունները», Երևան, 2018, <https://mediamax.am/am/column/12925/>

ձևավորման առումով չափազանց մեծ է հումանիտար ոլորտի ուսումնական առարկաների դերը: Մասնավորապես՝ անգնահատելի է լեզվի և գրականության դերը՝ առանց նույնիսկ էականորեն տարբաժանելու մայրենի և օտար լեզուների նշանակությունը սույն խնդրի առնչությամբ⁴:

Աշակերտի արժեքների ձևավորման խնդիրները բնականաբար լուծվում են ոչ միայն ընտանիքում, այլ նաև ուսումնական հաստատություններում՝ ուսումնադաստիարակչական գործընթացի միջոցով: Ուսուցման դաստիարակչական ներգործությունը օբյեկտիվ օրինաչափություն է, որովհետև աշակերտների համար ուսուցումը գործունեության հիմնական տեսակն է, դրա համար էլ այն կարևոր դեր է կատարում նրանց անձի ձևավորման գործում: Ուսուցման գործընթացի դաստիարակչական ներգործության հարուստ աղբյուր է բուն գործընթացի բովանդակությունը, որովհետև ընտրելով դաստիարակչական առումով հիմնական գաղափարները, օրենքները և հասկացությունները՝ ուսուցիչը հնարավորություն է ստանում առարկայական ծրագրերի բովանդակության յուրացման միջոցով աշակերտների մեջ սերմանել քաղաքական, իրավական, բարոյական, գեղագիտական, բնապահպանական և այլ գիտելիքներ ու վերաբերմունք: Կրթության բովանդակության հետ միասին ուսուցման մեթոդները ներգործում են աշակերտների ճանաչողական ունակությունների վրա՝ նրանց հնարավորություն տալով ստացած գիտելիքները կյանքում օգտագործելու ըստ նպատակի⁵:

Ամփոփելով վերոնշյալ տեսակետներն ու մոտեցումները՝ կարող ենք նշել, որ արժեհամակարգի ձևավորումը հանդիսանում է դպրոցի կարևոր առաքելություններից մեկը, ուստի այն պետք է դառնա ուսուցման գործընթացի անբաժանելի տարր և իրականացվի ուսուցման յուրաքանչյուր մեթոդին զուգահեռ:

⁴ Բ. Փարեմուզյան, Սովորողների արժեհամակարգի ձևավորումը հանրակրթական ուսումնական հաստատությունում, էջ 396:

⁵ Բ. Փարեմուզյան, Սովորողների արժեհամակարգի ձևավորումը հանրակրթական ուսումնական հաստատությունում, էջ 398:

2. ՍՈՎՈՐՈՂՆԵՐԻ ՄԵՋ ԱՐԺԵՔԱՅԻՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ՈՒՂԻՆԵՐԸ

2.1 Սովորողների մեջ արժեքային համակարգի ձևավորման մեթոդները, դրանց կիրառման առանձնահատկությունները

Առհասարակ յուրաքանչյուր գործընթաց ճիշտ և արդյունավետ կազմակերպելու համար անհրաժեշտ է կիրառել հստակ մեթոդաբանություն: Մեթոդներն այն հնարները, եղանակներն ու միջոցներն են, որոնց շնորհիվ հնարավոր է հասնել այն արդյունքին, որին ձգտում ենք: Ուսուցման գործընթացի կազմակերպման հարցում ևս կիրառվում են մի շարք մեթոդներ, ժամանակ առ ժամանակ դրանք ենթարկվում են մի շարք փոփոխությունների, հարմարվում են նոր մարտահրավերների, որպեսզի առավելագույնս կատարեն իրենց գործառույթը:

Ինչպես ուսուցման գործընթացի կազմակերպման, այնպես էլ սովորողների մեջ արժեհամակարգի ձևավորման հարցում կարևոր է ունենալ հստակ մեթոդների առկայություն: Ըստ այդմ, աշխատանքի այս հատվածում ցանկանում ենք դիտարկել սովորողների արժեհամակարգի ձևավորման մեթոդները, ինչպես նաև դրանց կիրառման առանձնահատկությունները:

Նախ, հարկ ենք համարում նշել, որ տեսական գրականության ուսումնասիրման արդյունքում պարզ դարձավ, որ սովորողների արժեհամակարգի ձևավորման մեթոդների վերաբերյալ տեսական աղբյուրներ առկա չեն, ինչի արդյունքում ստացվում է, որ սույն աշխատանքի շրջանակներում մեր կողմից են առաջարկվելու համապատասխան մեթոդները, ինչն ավելի է բարձրացնում սույն աշխատանքի արժեքը:

Գտնում ենք, որ մեթոդների մշակումն ինքնին ընթացող երևույթ չէ և այն պետք է ձևավորվի մի շարք նախադրյալների առկայության պայմաններում: Ըստ այդմ, նախ ցանկանում ենք նշել, թե ինչ գործոններ են ազդում սովորողների արժեհամակարգի ձևավորման վրա, որպեսզի դրանց միջոցով փորձենք վեր հանել

այն հիմնական մեթոդները, որոնց կիրառմամբ հնարավոր է սովորողների մեջ ձևավորել համապատասխան արժեհամակարգ:

Տեսական գրականության ուսումնասիրման արդյունքում պարզ է դառնում, որ սովորողների արժեհամակարգի ձևավորման վրա ազդում են ավանդական միջոցները, այսինքն՝ աշակերտի մեջ աշխարհի նկատմամբ վերաբերմունքի և հասարակության հետ հարաբերության, սեփական անձի նկատմամբ վերաբերմունքի ձևավորումը ընտանիքի և սոցիալական միջավայրի միջոցով: Սակայն սովորողների կողմից այդ միջավայրին բնորոշ արժեքների, կանոնների, չափանիշների, հայացքների յուրացումը միշտ չէ, որ համապատասխանում է հասարակության կողմից ընդունված արժեքներին և խրախուսելի չափանիշներին: Ավանդական միջոցների յուրացումը լինում է չգիտակցված՝ վարքի ընդունված կադապարներն ընդօրինակելու միջոցով⁶:

Հաջորդ կարևոր գործոնը, որն ազդում է սովորողների արժեհամակարգի ձևավորման վրա տարիքային գործոնն է, քանի որ տարբեր տարիքային խմբեր ունեն տարբեր արժեքներ, տարբեր պատկերացումներ և աշխարհընկալում, ուստի նրանց արժեհամակարգի վրա ազդող գործոնների ուսումնասիրման արդյունքում կարևոր է հաշվի առնել տարիքային շեմը:

Մյուս կարևոր գործոնը, որ ազդում է սովորողների արժեհամակարգի ձևավորման վրա միջանձնային հարաբերություններն են, քանի որ շատ կարևոր նշանակություն ունեն այն մարդիկ, ովքեր շրջապատում են աշակերտներին, իսկ այս հարցում հատկապես մեծ է ուսուցիչների դերը:

Ուստի գտնում ենք, որ ինչպես ընտանիքն, այպես էլ դպրոցը մեծ ազդեցություն ունեն սովորողների աշխարհայացքի, արժեհամակարգի ձևավորման վրա, որի արդյունքում կարող ենք նշել, որ սովորողների արժեհամակարգի ձևավորման հարցում կարելի է կիրառել հետևյալ մեթոդները.

- *Օրինակ ծառայել,*
- *Նկարագրել-հիմնավորել,*

⁶ Բ. Փարեմուզյան, Սովորողների արժեհամակարգի ձևավորումը հանրակրթական ուսումնական հաստատությունում, էջ 397:

- *Պատկերացնել,*
- *Համեմատել,*
- *Գնահատել:*

Քննարկենք վերոնշյալ մեթոդներն ու դրանց բովանդակությունը.

Ինչպես ասվում է հայտնի ասացվածքում, «Երեխաները չեն լսում մեզ, նրանք նմանակում են մեզ»: Միանշանակ համամիտ ենք վերոնշյալ մտքի հետ, իրապես, սովորողների արժեհամակարգի ձևավորման համար անհրաժեշտ է նախ և առաջ համարժեք **օրինակ ծառայել**, այնպիսի վարքագիծ դրսևորել, ինչպիսի վարքագիծ ակնկալվում է աշակերտներից: Օրինակ՝ եթե ուսուցիչը ցանկանում է, որ աշակերտները դրսևորեն ազնիվ վարքագիծ, առաջին հերթին ինքը պետք է աշակերտների աչքերում հանդես գա անզիվ վարքագծով:

Նկարագրել-հիմնավորելու մեթոդը կայանում է խոսքով սովորողների մեջ արժեքային համակարգ ձևավորելու հնարավորությունը, սակայն այստեղ միայն խոսքը չի կարող աշխատել, կարևոր է հիմնավորել ամեն գաղափար և տեսակետ պրակտիկ օրինակներով, որպեսզի աշակերտի համար համոզիչ լինի:

Պատկերացնելու մեթոդը ևս շատ հետաքրքիր է, այն կայանում է տարբեր արժեքների կրողների վարքագիծը պատկերացնելով, որի արդյունքում սովորողները հստակ պատկերացնում են, որ օրինակ հայրենասեր և օրինապաշտ քաղաքացու վարքագիծը դրական կարծիք է ձևավորում այդ անձի մասին, ինչի շնորհիվ աշակերտների մոտ ևս ձևավորվում է հայրենասեր և օրինապաշտ լինելու արժեհամակարգ:

Համեմատելու մեթոդը ևս շատ կարևոր է, որի շնորհիվ հնարավոր է դառնում դիտարկել երկու տարբեր արժեքներ կրող անձանց և գնահատել վերջիններս որակները, ինչի արդյունքում էլ աշակերտները իրենք իրենց համար ևս սկսում են ընտրել այն վարքագիծը, որը բնորոշ է բարձր և որակյալ արժեքներ կրող անձին:

Գնահատելու մեթոդն անմիջականորեն կապված է համեմատելու մեթոդի հետ, մասնավորապես՝ տարբեր արժեհամակարգ ունեցող մարդկանց համեմատելու արդյունքում սովորողները սկսում են գնահատել, թե որ արժեքներ կրող մարդիկ են առավել նախընտրելի, ինչի արդյունքում էլ սկսում են գնահատել

իրավիճակներն ու դրանց շրջանակներում համապատասխան վարքագիծ ընտրելու հնարավորությունները:

Վերոգրյալի հաշվառմամբ գտնում ենք, որ ուսուցման գործընթացի շրջանակներում չափազանց կարևոր է ուսուցչի կողմից վերոնշյալ մեթոդների կիրառմամբ սովորողների մոտ համապատասխան արժեհամակարգի ձևավորումը, քանի որ դպրոցը ոչ միայն կրթություն փոխանցելու, այլև համապատասխան արժեհամակարգ ձևավորելու համար է:

2.2 Սովորողների մոտ արժեհամակարգի ձևավորման առանձնահատկությունները հայոց լեզվի և գրականության դասաժամերին

Ինչպես արդեն նշեցինք նախորդ շարադրանքում, սովորողների մոտ արժեհամակարգի ձևավորման հարցում պետք է հաշվի առնել մի շարք հանգամանքներ, որոնք ուղղակի կամ անուղղակի կերպով ազդեցություն են գործում սովորողների վրա: Այդ հանգամանքներն են ինչպես ավանդական պատկերացումները, այնպես էլ տարիքային գործոնն ու սովորողներին շրջապատող աշխարհն ու մարդիկ:

Նախորդ շարադրանքի շրջանակներում ներկայացրինք նաև այն հիմնական մեթոդները, որոնք, մեր դիտարկմամբ, կարող են կիրառվել որպես արժեհամակարգի ձևավորման միջոցներ:

Գտնում ենք, որ մայրենի լեզվի դասավանդման շրջանակներում առկա են բարենպաստ պայմաններ աշակերտների մեջ համապատասխան արժեհամակարգ ձևավորելու առումով:

Առաջին հերթին, կարևոր և անհրաժեշտ արժեք է մայրենի լեզվի նկատմամբ սիրո սերմանումը, քանի որ հայրենասիրությունն ու ազգապահպան մտածելակերպը սկսվում է լեզվից ու լեզվի նկատմամբ ունեցած վերաբերմունքից: Դժվար է հայրենասեր անվանել այն անձին, ով շարունակ կիրառում է օտարալեզու բառեր՝ չիմանալով դրանց համարժեք հայերեն տարբերակները:

Հաջորդ կարևոր գաղափարը գրականության դասի շրջանակներում տարբեր հերոսների մարդկային որակների դիտարկումն է, ինչն էլ արժեհամակարգ ձևավորելու լավագույն մեթոդներից մեկն է: Այս առումով գտնում ենք, որ թերևս գրականությունը լավագույն դասընթացն է աշակերտների մոտ համապատասխան արժեհամակարգ ձևավորելու հարցում, քանի որ գրականության դասընթացի շրջանակներում են աշակերտները հնարավորություն ստանում պատկերացում կազմելու տարբեր արժեքների մասին, առհասարակ հասկանալու՝ ինչ է արժեքը, ինչպիսի պատկեր ունի այն հերոսը, որը կրում է դրական և բարձր արժեքներ:

Ողջ վերոգրյալը մեզ հնարավորություն է տալիս եզրահանգելու, որ մայրենի լեզվի դասավանդումն արդեն իսկ նպաստում է սովորողների մոտ ճիշտ արժեհամակարգի ձևավորմանը, սակայն այդ դասընթացի շրջանակներում ևս ուսուցչից պահանջվում է կատարել որոշ քայլեր, որոնք կնպաստեն բարձր ու վեհ արժեքների փոխանցմանը, որի արդյունքում հնարավոր կլինի ապահովել որակյալ արժեքներ կրող անհատների ձևավորում:

ԵԶՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Ամփոփելով աշխատանքի շրջանակներում ներկայացված մոտեցումներն ու տեսակետները, իրականացնելով դրանց համալիր վերլուծություն՝ կարող ենք առանձնացնել հետևյալ եզրահանգումները.

- Կրթության տրամադրումը ենթադրում է ոչ միայն գիտելիքների փոխանցում, այլև համապատասխան արժեհամակարգի ձևավորում, բարձր և որակյալ արժեքների փոխանցում և կայուն արժեքներ կրող անհատների առկայության ապահովում:
- Սովորողների արժեհամակարգի ձևավորումը բարդ և բազմակողմանի գործընթաց է, որը պետք է իրականացվի ուսուցման յուրաքանչյուր մեթոդի կիրառմանը զուգահեռ և հանդիսանա ուսուցման պարտադիր բաղադրատարրերից մեկը:
- Սովորողների արժեհամակարգի ձևավորման մեթոդների ընտրության հարցում պետք է ուշադրություն դարձնել արժեհամակարգի ձևավորման վրա ազդող գործոններին, որոնք են՝ ավանդական, տարիքային, միջանձնային:
- Հայոց լեզվի և գրականության դասընթացներն իրենց բնույթով և բովանդակությամբ հարուստ են այնպիսի արժեքներով և գաղափարներով, որոնց փոխանցումը սովորողներին կարող է ապահովել համապատասխան արժեհամակարգի ձևավորում:

ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ.

- Առաջարկում ենք ուսուցման գործընթացում սովորողների արժեհամակարգի ձևավորման հարցում կիրառել օրինակ ծառայելու, նկարագրել-հիմնավորելու, պատկերացնելու, համեմատելու և գնահատելու մեթոդները:
- Առաջարկում ենք հայոց լեզվի դասընթացի շրջանակներում որպես սովորողներին փոխանցվող արժեք ընդգծել հայոց լեզվի՝ որպես մայրենի

լեզվի նկատմամբ սերը, սերմանել այն պահպանելու, համացանցում հայատառ գրելու, հայերեն խոսելու գաղափարները:

- Առաջարկում ենք գրականության դասընթացի շրջանակներում սովորողների արժեհամակարգի ձևավորման հարցում շեշտը դնել տարբեր հերոսների բնավորության վերլուծության և այդ ձևով նրանց կրած արժեքների վերհանման վրա:
- Առաջարկում ենք գրականության դասընթացի շրջանակներում համեմատելու և գնահատելու մեթոդների կիրառմամբ գրական տարբեր հերոսների հատկանիշների վերհանմամբ ձևավորել բարձր և վեհ արժեքներ ու ձգտել դառնալ այդ արժեքների կրողը:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Անաստասյան Բ. Հ., Ազգային ավանդույթների, սովորույթների դերը երեխաների ընտանեկան դաստիարակության գործում, «Ընտանիք և ազգային հոգեբանություն», նյութերի ժողովածու, Երևան, 1991:
2. Թովուզյան Ա., Ժամանակակից ուսուցչին ներկայացվող պահանջները, Մանկավարժական միտք, Զանգակ հրատ., Երևան, 2012:
3. Փախչանյան Ա., Դպրոցը, արժեքները և տարատեսակ «ազատությունները», Երևան, 2018, <https://mediamax.am/am/column/12925/>
4. Փարեմուզյան Ի., Սովորողների արժեհամակարգի ձևավորումը հանրակրթական ուսումնական հաստատությունում, Երևան, 2018:
5. Лавриненко В. Философия, Учебник, М., 2004: